కుంకుమ
ఖరీదు
పదివేలు...?

"మాకు హిందీ వద్దేవద్దు" తమిళులు.

చౌదరీ ఎండ్ చౌదరీ ప్రఖ్యాత పుగాకు కంపెనీ.

"హిందీ కావాలని మేమూ అనం" ఆంధ్రులు.

చౌదరీ ఎండ్ చౌదరీలో ఒక చౌదరీ చచ్చే పోయేడు.

చౌదరీ ఎండ్ చౌదరీ లక్షలు గడించిన సంస్థ, రెండవ తరం ప్రొప్రయిటర్లు యిద్దరూ పినతండ్రి పెత్తండ్రి పిల్లలు.

పెత్తండ్రి కొడుకు రాఘవయ్య చౌదరీకి పుగాకు వ్యాపారం సరిపడలేదు. ఆ వాసనే గిట్టలేదు. సినిమా వా స

బాగా గిట్టింది. అంచేత తండ్రి పోయేదాకా పుగాకు ఇంపు ధరించి, తండ్రిచనిపోగానే పుగాకుడబ్బు లక్షపట్టుకుపోయేడు. హైదరాబాదు—లక్షలున్న పాత స్నేహితులు విశ్వనాథాన్నీ సుబ్బారావునీ కట్టుకుని మరీపోయేడు. ముగ్గురూ సినిమా కంపెనీ పెట్టారు తలో లక్షా పెట్టుబడి, "త్రయో పిక్చర్స" అని పేరు పెట్టారు దానికి.

పినతండ్రి కొడుకు రామయ్య చౌదరీకి సినిమా లిప్త మున్నా: పుగాకు వ్యాపారమంటే యింకా ఎక్కువిష్టం. అతన్ని విదేశాలు తీసుకెళ్ళిందా వ్యాపారం. ఇంద్రుడికీ ఇన్ కంటాక్సు వాళ్ళకీ దొరక్కుండా కంపెనీ నడుపుకుంటూ స్వంత వూళ్ళోనే వుంటాడు. హైద్రాబాద్‌లో లేనన్న విచార మతనికిలేదు. చాకచక్యం వుంటే తన రెండంతస్తుల మేడలో ఒక అంతస్తులో హైద్రాబాదూ, మరో అంతస్తులో హాలీవుడ్డూ పెట్టుకోవచ్చునన్న నమ్మకం... ఆ చాకచక్యంకూడా ఉన్నాయతనికి.

ఇంటికి నాలుగు మైళ్ళ దూరంలో ఉన్న కంపెనీకి తెర చాపలేని పడవలావున్న తన కన్వెర్టిబుల్ కారులో వెళ్ళి సాయంత్రం యిల్లు చేరుకోవడం, తర్వాత మూడ్‌నిబట్టి హైద్రాబాదు అంతస్తులోకో, హాలీవుడ్ అంతస్తులోకో వెళ్ళి పోవడం అతని అలవాటు.

తొమ్మిది నెలలవగానే త్రయోపిక్చర్సు ఆంధ్రప్రేక్షక లోకానికి ఒక క్రైమ్‌త్రిల్లర్ అందించింది. దాంతో ఆంధ్ర

చలనచిత్ర చరిత్ర మారిపోతుందని ప్రేక్షకలోకం అన్లేదు. కాని, మూడులక్షలు లాభం తాంబూలంలో పెట్టియిచ్చింది. తాంబూలం పుచ్చుకున్నాక. మహోజ్వలచిత్రం ప్రేక్షకులకి ప్రామిస్ చేశారు పార్ట్నర్స్. భారీ ఎత్తుహిందీ టెక్నికలర్ చిత్రానికి ప్లానుగీశారు. ఒక హిందీ ఆడతార బ్లాక్‌మనీ ఎనిమిది లక్షలడిగి దానికి ఒప్పుకుంటే పగటి ధర చెప్తానంది. వెంటనే ఎత్తువిరమించుకొన్నారు పార్ట్నర్స్. సంగీత నృత్య ప్రధాన తెలుగు చిత్రమే తీయదల్చేరు.

"మన రెండో పిక్చరు నేను డైరెక్టు చెయ్యడం ఖాయం" అన్నాడు విశ్వనాథం.

"నేను హీరో వెయ్యడం యింకా ఖాయం" అన్నాడు సుబ్బారావు.

"నేను పాటలు రాయడం మరీ ఖాయం" అని అన్లేదు రాఘవయ్య అందామని వున్నా.

తాను హీరో వేసినా మానినా విశ్వనాథం డైరెక్టు చేయడానికి వీల్లేదన్నాడు సుబ్బారావు. తాను డైరెక్టు చేయడమన్నా మానుకుంటానుగాని సుబ్బారావు మొహానికి రంగేసుకోడానికి ఊపిరుండగా ఒప్పుకోనన్నాడు విశ్వనాథం. వీళ్ళిద్దరూ ఆ రెండుపనుల్లో ఏదిచెయ్యడానికీ, ఊపిరిపోయినా ఒప్పుకోనన్నాడు రాఘవయ్య- త్రయోపిక్చర్సు బద్దలై పోతుందన్నారంతా,

"బద్ధలైనా అంచక్కా ఓ చెక్కా పట్టుకుపోయి స్టోలో ఫిలిమ్స్ పెట్టి డబుల్‌రోల్ వేసేస్తా, హీరో, విలన్నేనే, ఇంకేడవండి" అని వార్ డిక్లేర్ చేశేడు సుబ్బారావు.

"నీ మొహం సినిమా ఎవరూ చూడరు" శపించేడు విశ్వనాథం.

"ఓ హాలు అద్దెకు తీసుకుని నెలకోసారి వేసుకుని నేనొక్కడినే చూసుకుంటూ. ఇప్పుడేనా ఏడవండి" అంటూ యుద్ధం సాగిస్తూనే వున్నాడు సుబ్బారావు.

సుబ్బారావు రెండుసార్లు నొక్కిచెప్పినా ఏడవకుండా అతని పార్ట్నర్స్ పాత డైరెక్టరు దగ్గిరికి పరిగెత్తేరు అతను వార్ని కొత్తహీరో యిన్దగ్గరికి పరిగెత్తించేడు. వారంరోజుల్లో పార్ట్నర్సుని రాజీ చేశేరు డైరెక్టరూ హీరోయిన్నూ, సుబ్బారావు హీరోయిన్ అన్న వేషం వెయ్యడానికీ, విశ్వనాథం డైరెక్టరుకి అసిస్టెంటుగా వుండిపోవడానికీ, వీళ్ళిద్దర్నీ అలా చూస్తూ చంపేయకుండా రాఘవయ్య వుండిపోడానికీ సామరస్యం కుదిరిపోయింది. ఫలితంగా ఆర్నెలల్లో ప్రేక్షకుల ఒళ్ళో వాలింది ఆటాపాటా వచ్చిన 'రాగమయి'.

"వాలు! వాలు!! ఎంత బావుందెంత బావుందీ!!!" అన్నేరు ప్రేక్షకులు—

"గెటవుట్" అన్నారు ముక్తకంఠంతో.

"ఉడతలుపట్టేవాళ్ళా మొహం వీడూనూ! వీడొక్కడి

హీరో దొరికేడు మనకి' పార్ట్నర్‌ని ఎత్తిపొడిచేడు సుబ్బారావు. వాళ్ళకి తెలీకుండా పత్రిక వాణ్ణొకణ్ణికొని 'హీరోయిన్ అన్నకి మంచి ఫ్యూచర్ వుం'దని ఆ పత్రికలో రాయించేసుకున్నాడు.

"యీ ముసలిగాడికకొడుకు డైరక్టరొద్దూ, నేనే డైరెక్టు చేస్తానంటే విన్నారా నాన్నలూ?" అని తనవంతు కూడా తీర్చుకున్నాడు విశ్వనాథం. 'డైరెక్టరుమాటెలావున్నా అతని అసిస్టెంటుకి మంచి ఫ్యూచర్ వుం'దని పత్రికలవాళ్ళని కొన్నా రాయించుకోడానికి వీల్లేక వాళ్ళని కొండమే మానేశాడు.

రెండువారాల్లో 'రాగమయిని' విడివిడిగా 22 ఇన్ప్పెట్టెలలో పెట్టి వాపసు చేశేడు ప్రతి ఎగ్జిబిటరూ. మొదటి పిక్చరు లాభం యావత్తుకూ రాగం పాడింది 'రాగమయి'. మూలధనంలో మూడు వంతులికి కాళ్ళొచ్చేయి. కార్లలో ట్రయో బయల్దేరేరు యిళ్ళకి, మళ్ళీ మూణ్ణెల్లలో తలో లక్షా పట్టుకొని హైద్రాబాదు వద్దామని ప్రతిజ్ఞచేసి.

ఆ రాత్రి సూటిగా అడిగేశాడు రాఘవయ్య 'నాకు అర్జంటుగా ఆధమం ఒక లక్ష కావాలి' అని.

'ఐ. పి. పెట్టకుండా వుండాలంటే నాకూ కావాలి ఐదులక్షలు ఎమర్జంటుగా'—బదులు చెప్పేడు రామయ్య.

క్షణం ఆగి 'కాని నేనడగటానికెవరూ పిత్తండ్రి కొడుకు ల్లేరు. నీకేం తెలుసు నా బాధ? హాయిగా హైద్రాబాదులో కూర్చున్నావు! నేన్ చస్తున్నా యీ కంపెనీతో వేగలేక. పదేళ్ళ లెక్కలు తిరగేసి పెనాల్టీతో సహా లక్షాముప్పాతిక కట్టమంటున్నాడా రాక్షసుడు; ఇన్‌కమ్‌టాక్సాఫీసరు కాద్రా బాబూ వాడు! కలిపురుషుడు!! ఇక సేల్స్‌టాక్సాఫీసరంటావా?—వాడికీ యముడికి ఎనుబోతే భేదం. లీగల్ గానూ యిల్లీగల్ గానూ నా రక్తం తాగేస్తున్నాడు. మూడేళ్ళస్టాకు గోడౌనులో ముక్కిపోతుంది. కొసకి మీస్టాకే కొంటామంటూ దగాచేసిందా దాగాకోరు రష్యా. కాటిదగ్గర నక్కల్లా కాచుకూర్చున్నారు రైతులు ధరచెల్లించమని నేన్ చెయ్యలేన్రా బాబూ యీ టొబాకో బిజినెస్. నువ్వుచెయ్యి. నువ్వే చేసుకో నాకో లక్షపారేయ్. నేనే సినిమా తీసుకుంటాను' అన్నాడు.

ఏమిలేకపోయినా సర్దుకు పోతాడుకాని రాఘవయ్య లక్ష చేతిలోలేందే బతకలేడు. ఇద్దరూ మాటామాటా హెచ్చేరు. రాఘవయ్య చెడీమన్నాడు. రాఘవయ్య ఫెడీమన్నాడు.

పిచ్చిపట్టినట్టయింది రాఘవయ్యకి. భరించలేక లేచి పోయేడు.

* * *

పంకజానిది పట్నానికి పదిమైళ్ళ దూరంలోవున్న మరో చిన్న పట్నం. పదిహేనేళ్ళు వెళ్ళగానే వంశపారంపర్యంగా వస్తున్న వృత్తిలో ప్రవేశించింది. పదేళ్ళలోనే పెద్దలు చాలా మంది పరిచయస్థులయ్యేరు. పేవ్ మెంట్లకి దిగజారకుండా సినిమాలకెగబడకుండా సాధ్యపడే ఆశలూ, ఆశయాలు మాత్రం పెట్టుకొని బతికే మనిషామె.

ఆమె తెల్లని గుండ్రని మొహంచుట్టూ ఒక చేత్తో సున్నాలు చుడ్తూ రెండో చేత్తో ఆమె నల్లటి కురులు సవరిస్తూవుంటే, నల్లని మేఘాల్ని విదిలించుకుంటున్న నిండు చంద్రుడు గుర్తుకొస్తాడు రాఘవయ్యకి. 'రాగమయి'కి అతను మనసులో రాసుకున్న తీమ్‌సాంగ్‌లో సెంట్రల్ ఐడియా అదే.

ఇంకెవర్నీ ఆ చందమామని తాకనీయకుండా వుండడానికి, వేరెవర్నీ ఆ మబ్బులో వేళ్ళు గుచ్చనీయకుండా డానికి పంకజం పెట్టిన షరతు, నెలకి నూటయాభైరూపాయలు. ఆనందంతో అంగీకరించి పాటిస్తున్నాడు రాఘవయ్య.

ఇదంతా జరిగిపోయి చాలాన్నాళ్ళయింది. లక్షాదొరకని నాటిరాత్రి రాఘవయ్యకి పిచ్చిపట్టినట్టయింది. పిచ్చి తగ్గాలంటే రెండే మార్గాలు. ఒకటి విస్కీ, రెండోది పంకజం. మొదటిదారి రెండోదానికి పూలబాటైంది, మత్తుగా పంకజం ఒళ్ళో వాలిపోయేడతను.

సినిమా సరుక్కి అలవాటైన రాఘువయ్యకి పంకజాన్ని చూడగానే చిరకాలం క్రిందట పోగొట్టుకున్న సెంటిమెంటల్ వాల్యూగల వస్తువు దొరికినట్టయింది. కాగితం పూలమ్మే వాడు గులాబీతోటలోకి వెళ్ళినట్టయింది. చిన్నపిల్ల బొమ్మతో ఆడుకున్నట్టాడుకున్నాడామెతో. కూర్చోపెట్టేడు, పడుకోమన్నాడు. నిలబడమన్నాడు. మాటాడమన్నాడు. 'మాటాడొద్దన్నాడు...

పిచ్చి కొంత తగ్గినట్టయింది. లక్ష లేకపోయినా ఇంకోన్నాళ్ళు బతకొచ్చనిపించిం దతనికి. రాత్రి మూడయ్యేక కార్లో బయిల్దేరాడు తినూరు.

* * *

ఏ.యస్.పి. నాయరు తెలివైనవాడు. దొంగల్నెవర్నీ అతడు పట్టుకోలేడు; పట్టుకోనవసరంలేదు, కాని తన సబార్డినేట్సులో పనికొచ్చేవాళ్ళని దొంగల్ని పట్టినట్టు పట్టేస్తాడు. అలా అతనికి దొరికిపోయేరు. యస్. ఐ. సుబ్రహ్మణ్యాం, సర్కిల్ రాజూను.

ఏ. యస. పి. గారికి రాత్రల్లా నిద్రలేదు. దేముడూ గుండాలూ కరుణించబట్టి యింతవరకూ శాంతంగానే వుంది తన టౌను. కాని ఆ శాంతి తాత్కాలికమనీ, ఐదుకాలేజీలూ పెద్ద రైల్వేస్టేషనూ, ప్రఖ్యాత ఫ్యాక్టరీలు వున్న తన టౌనులో అలజడి ప్రారంభం కాక మానదనీ అతనికి తెలుసు. మద్రాసు

రాష్ట్రంలో హిందీ వద్దని బీభత్సం రేగింది. ఆ చిచ్చు తన ఊరుకి కూడా పాకక మానదు.

నాయరుకి ఇంగ్లీషంటే ప్రత్యేకాభిమానం లేదు; హిందీ అంటే ఏవగింపూ లేదు. ఓ భాషైతే ఏమిటి మాట్లాడుకోడాని కనుకునే వాళ్ళలో అతనొకడు. కాని ఏఁవిటీ అన్యాయం? హిందీ వద్దని ప్రజ తమని తామెందుకు తగలబెట్టుకోవాలి? వాళ్ళ హిందీ కనకనా—వాళ్ళతో హిందీ దగ్ధమై పోతుం దనుకోడానికి? చావదల్చినవాళ్ళు యెలా చచ్చినా ఒకటే. కాని బ్రతకదల్చుకున్న సబిన్స్పెక్టర్ల నెందుకు కాల్చేయటం? ఇప్పటివరకూ ఊర్లో ఇన్సిడెంట్సు ఏవీఁ లేవు కాని యీ వేళ ఏం కానుందో?

ఆలోచనల్లో కొట్టు పోతున్న నాయర్ని ఉదయం ఆఫీసుకొచ్చేసరికి బల్లమీదున్న ఎక్స్ప్రెస్ యఫ్. ఐ. ఆర్. భయపెట్టింది. ఆత్రంగా విప్పేడు. ఆదుర్దాగా చదివేడు. నిరాశగా బల్లమీద పడేసేడు దాన్ని, 'ఈ సినిమా వెధవకి చావడానికిదే టైము దొరికిందా?' అనుకుంటూ.

యఫ్. ఐ. ఆర్. చిన్నదే అనుమానితుల్ని చెక్ చెయ్యడానికి పక్కవూళ్ళు వెళ్లొస్తున్న హెచ్. సి 124 పట్నానికి మైలున్నర దూరంలో కారుపక్కన సిమెంటు రోడ్డు కడ్డంగా 36 ఏళ్ళ సినిమాల రాఘవయ్యా చౌదరీ శవం పడివుండడం చూసేడు. రాఘవయ్య గుండెల్లో బాకు గుచ్చుకొనివుంది. శవానికి గజం దూరంలో ఒక పర్సు పడివుంది, పర్సులో

'టి.ఆర్. చౌదరీ అండ్ చౌదరీ టొబాకో ఎక్స్‌పోర్టర్స్'అన్న విజిటింగ్ కార్డులూ, రు. 35 నోట్లూ వున్నాయి.

శవాన్ని ఆధీనంలోకి తీసుకుని అధికార్లకి మనవి చేసుకుంటున్నాడు హెచ్. సి. 124.

'ఎవడీ అర్ధాయిష్షు చౌదరి' అని నాయరు ఆలోచిస్తూండగా వచ్చేడు సర్కిల్ రాజు. గది ఎత్తునా సాగి సలాంకొట్టి కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఆలస్యం చెయ్యకుండా చర్చలోకి దిగేరు ఆఫీసర్లిద్దరూ.

"ఆర్మ్‌డు రిజర్వు కంటింజెంట్స్‌ని యెక్కడికక్కడ సర్దేశాను సార్! మద్రాసులో అలజడి జాస్తి అయిందని యిక్కడ కూడా ఉబలాటం పెరిగిపోతుంది సార్. తెలిసిన గుండాలను డజనుమందిని లాకప్పులో తోశేసేను సార్. కాని నిన్నటిలాగ యీ రోజు గడిచిపోతుందనుకోడానికి వీల్లేదు సార్, అన్ని కాలేజీల స్టూడెంట్లకి పక్కవూళ్ళ కాలేజీలనుండి గాజులూ, పసుపూ, కుంకం పార్సెల్స్ వచ్చేయి సార్ నిన్న. దాంతో రెచ్చిపోతున్నారు స్టూడెంట్సు. అన్ని కాలేజీలూ ఇవాళ స్ట్రయిక్ చేస్తాయిట సార్. రైలుస్టేషనులోనే ఎక్కువ అలజడి జరుగుతుందని హెవీగా బందోబస్తు వేశేను సార్. రాత్రి జీ. టి. మెయిలూ వెళితేనేగాని దినం గడిచిందనుకోడానికి వీల్లేదుసార్." అని తాను చేసిన యేర్పాట్లూ, తనని భయపెడ్తున్న పరిస్థితులూ వివరించాడు రాజు.

తర్వాత చర్చ రాఘవయ్య ఖూనీకేసు మీదికి వెళ్ళింది.

'అక్కడి కెందుకు వెళ్ళాడండీ మీ హెచ్. సీ?' అమాయకంగా అడిగాడు నాయర్.

"ఏం చెప్పమంటారు? నా ఖర్మ! హెచ్. సి బీటుకి వెళ్ళలేదు. శవాన్ని చూడనూలేదు. తప్పతాగి లాకప్పులో పడుకున్నాడు రాత్రి. పొద్దున్నే యెవరో పాలమ్మాయి పల్లె నుండి వస్తూ చూసింది శవాన్ని. స్టేషనులో రిపోర్టిచ్చింది. శవాన్ని తానే చూసినట్టు బరికేశేడు, ఎఫ్ ఐ. ఆర్. మన వాడు రివార్డొస్తుందని 'ఖూనీకేసులో ఖూనీ చేసినవాణ్ని పట్టుకుంటే వస్తుందిరా నాయనా రివార్డు. శవాన్ని పట్టుకుంటే రాదురా" అని యెన్నిసార్లు చెప్పినా నమ్మడు సార్. ఇలా రిజిస్టర్ చెయ్యడం ఇది నాలుగోసారి సార్" అన్నాడు రాజు.

కొంత చర్చనాగాక 'ఇన్వెస్టిగేషన్ సుబ్రహ్మణ్యానికి అప్పగించండి. అతన్ని బందోబస్తులో వేస్టు చెయ్యొద్దు. తన్నుల్తినడానికి, పళ్ళు విరగ్గొట్టించుకోడానికి తెలివితేటలున్న వాళ్ళక్కర్లేదు, మన శ్రీటన్నర్సు చాలు' అన్నారు ఎ. ఎస్. పి. గారు (తెగ బలిసిన మిగతా సబిన్స్పెక్టర్లకి ఆయన పెట్టిన ఉమ్మడి ముద్దుపేరు శ్రీ, టన్నర్సు)

సుబ్రమణ్యాన్ని యిన్వెస్టిగేషనులోకి తోసేరు రాజుగారు. 'అస్తమానూ చాదస్తంగా రిపోర్టు చెయ్యడానికి నాదగ్గరకి రాకుండా నీకు తోచినట్టూ యిన్వెస్టిగేటు చెయ్యి. రేపటి

వరకూ బతికి బాగుంటే కలుసుకుందాం పోయిరా. విష్ యూ గుడ్‌లక్!' అంటూ సాగనంపారు.

తంతంతాత్వరగా పూర్తిచేశేడుసుబ్రమణ్యం. శవాన్ని పంచాయితీ చేయించి ఆస్పత్రికి పంపించేడు. తర్వాతఅసలైన యిన్వెస్టిగేషనులోకి దిగాడు. రాఘవయ్య కారు డేష్‌బోర్డులో పాతిక రూపాయల చిల్లరవుంది.

సుబ్రమణ్యం ముందు కలుసుకున్నది రామయ్యని. "డబ్బు సినిమాల్లో పెట్టి తగలేస్తున్నాడనిలక్షా లేదన్నమాట వాస్తవమే. దాంతో ఈ వేళతో మన పార్ట్నర్‌షిప్ క్లోజ్. 'రేపులాయర్నీ, ఆడిటర్నీ తీసుకొస్తా. లెక్కలుసిద్ధంచేయించు' అని లేచిపోయేడు మా అన్నయ్య. అతడు వట్టి ఆవేశం మనిషి ఎలా వస్తుందో అలాగే పోతుందతని కోపం. అంచేత నేనేవీ మాట్లాడకుండా వుండిపోయేను" అని కథ ముగించేడు రామయ్య.

పంకజంఏమీ దాచలేదు. విస్కీ అమ్మిన లాడ్జింగ్ హౌస్‌వాడు 'మీర్రాసుకోనంటే చెప్తా' అంటూ అంతా చెప్పేశేడు సుబ్రమణ్యంతో.

ఇంతమంది నిజం చెప్పే యీ కేసులో ఏవో లిటిగేషన్ ఉండలేకపోదనుకుంటూ సుబ్రమణ్యం యిల్లు చేరేసరికి మధ్యాహ్నం మూడైంది. తలుపు తీసిన రాధ తన్ని పరాయి వాణ్ని చూసినట్టు చూస్తున్నాది. అంతవరకూ

ఆమె భోంచెయ్యలేదు. జుట్టయినా దువ్వుకోలేదు. భోజనానికి కూర్చుని మర్డర్ కేసు గురించే చెప్పేడు సుబ్రమణ్యం భార్యతో.

“అయితే మీరు బందోబస్తులో లేరా?” ఆశగా నిట్టూర్చింది.

అప్పటి కర్థమైంది సుబ్రమణ్యాని కామె ఆత్రం. సబిన్‌స్పెక్టర్లను కాల్చిడం గురించి రేడియో వార్త ఆమె కూడా వినివుండాలి.

భోజనం తర్వాత “నీళ్ళల్లో పడేస్తే తడవను, నిప్పులో పడేస్తే కాలను. ఏం భయపడకు”అంటూ యూనిఫారం తొడుక్కుంటున్న సుబ్రహ్మణ్యానికి రాధ అందించింది రివాల్వరు.

‘ఇద్దరు సబిన్స్పెక్టర్లని దక్షిణాదిని ఆవేశపూరితులైన ప్రజ పెట్రోలుపోసి కాల్చేశేరు.

ఈ మద్రాసు వార్తకి భయంతో వణికి పోయేరు పోలీసులు.

ఈ మద్రాసు వార్తకి ఆవేశంలో వణికిపోయేరు ప్రజ.

భయపడిన ప్రకారం అన్ని కాలేజీల స్టూడెంట్సూ స్ట్రయిక్ చేశేరు. ట్రాఫిక్ బంద్ చేశేరు. అంగళ్ళు తెరవలేదు. బస్సులు షెడ్లల్లో జబ్బుచేసిన ఏనుగుల్లా పడున్నాయి.

ప్రైవేటుకార్లు గేరేజిల్లో జాతిజూలుకుక్కల్లా నిద్రలేవనే లేదు. పెద్ద డాక్టర్లు కూడా నడిచిపోయే వారానాడు ఆస్పత్రులకి.

రిక్షాల్లేవు. రిక్షావాళ్ళనాడు దోపిడీచేసే పొట్టపోసుకోవాలి.

మందులుకూడా అమ్మలేదు. చావుపిలుస్తున్న రోగులకూడా దొరకలేదు మందులు.

ఎక్కడ చూసినా పాముల్లాపాకే ప్రజావాహినులు.

ఎక్కడవిన్నా మిన్నుముట్టే నినాదాలు. దీన్నంతా ఎవరు ఆర్గనైజు చేస్తున్నారన్న విషయం తేలకుండానే వుండిపోయింది.

కాని... ఫలితం. మూడుసార్లు పోలీసులు కాల్పులు. ఇద్దరు పిల్లల్తోసహా ఆరుగురు మరణించేరు. రైల్వేస్టేషనుకి పెట్టిన నిప్పు వెంటనే ఆర్పివేయబడింది. కాని పోస్టాఫీసు దోపిడీఆపలేక పోయేరు. ఊరికి ఒకపక్క రైలుపట్టాలు లాగేయడంవల్ల ఒక గూడ్సుబండి తిరగబడింది. ఇంజను కిందపడి డ్రైవరూ, ఇంజను నిప్పులోబడి ఫైర్మన్నూ చనిపోయేరు.

సాయంత్రం అయేసరికి శ్మశానంలా వుంది ఊరు. చిన్నచిన్న ఊరేగింపులు నీరసంగా జరుగుతూనే వున్నాయి. ఆ రాత్రిరాబోయే మెయిలు తగలబెడతారన్న పుకారు పొగలా ఊరంతా కమ్ముకుంది.

సుబ్రమణ్యానికి ఆచూకీ ఏమీ దొరకలేదు. పోస్టుమార్టం అయ్యేక డాక్టర్ని కలుసుకున్నాడు ఒక్క పోటుకే రాఘవయ్య చచ్చిపోయాడని. హంతకుడు ముందు నిలబడే పొడిచి వుండాలనీ, నేరం ఉదయం మూడూ నాలుగూల మధ్య జరిగి వుండాలనీ ఆయన చెప్పేడు.

రాఘవయ్యకు ఎవరూ శత్రువులున్నట్టు కనిపించ లేదు సుబ్రమణ్యానికి. రామయ్య ఒక్కడే అతని వారసు. అంతమాత్రంచేత రామయ్యే అతడ్ని పొడిచి కట్టుకున్నాడనడానికి వీల్లేదు. ఈకేసు ముళ్ళు బహుశా హైద్రాబాదులో ఉన్నాయేమో ?

రాఘవయ్య కారులో ఏవైనా క్లూస్ వున్నాయేమో? చీకటిపడుతూఉంటే ఇంజను మొదలు డిక్కీవరకూ సోదా ప్రారంభించేడు సుబ్రహ్మణ్యం. పాపం! టూ టౌన్ సబిన్స్పెక్టరు రెడ్డికి రాయిదెబ్బ తగిలి కన్ను పోయిందట. హెచ్ సి. 124 ని లాంఛనప్రాయంగా ఒక మహామంత్రిగారి గడ్డిబొమ్మకి నిప్పంటించమన్నారుట ప్రజ. రివార్డుకి ఆశపడుతున్న అతను నిరాకరించేడట, ఆతని చెయ్యి విరిచేశారట! పాపం! కాని కొంతనయం! పెట్రోల్లో తడిపి నిప్పంటించలేదు...చటుక్కున సిగరెట్టు నేలకికొట్టి కాలితో నొక్కేశాడు సుబ్రమణ్యం ఆలోచనల్లో మునిగి నోట్లో సిగరెట్టుండగానే పెట్రోలు డబ్బామూత తీసేడు... ఒక గండం గడిచింది. రాధ ఎందుకూ ఒక్కరోజులో నీరసించిపోయింది? అనవసరంగా తనగురించి ఆందోళన పడుతుంది. తనకి వడ్డి

స్తున్నంతసేపూ ఒక్కమాట కూడా మాట్లాడలేదు. ఐనా అనవసరంగా కంగారుగాని ఎక్కడో దక్షిణాదిని ఎవరో తగల బెడితే ఇక్కడకూడా అలా జరుగుతుందా? అనవసరంగా కంగారు పడుతోందామె. ఏది, పెళ్ళయి యింకా పట్టుమని నాలుగేళ్ళయినా పూర్తవందే? మరో పదేళ్ళుపోతే ఆమే ధైర్యం చెబుతుంది తనకి, తాను రిటైరయేక రాధ మను షుల్తో తన సాహసగాథలూ, తాను పట్టిన కేసులూ చెబు తున్న భావిదృశ్యం అతని కళ్ళముందు నిలిచింది. తనలో నవ్వుకున్నాడు. పెద్దదైపోయినా పండు బాదం ఆకులా రాధ అంత అందంగా ఎందుకుంది తన దృష్టిలో.

సాయంత్రం కలెక్టరుగారి యింటి ఆరవణలోనే కాల్పులు జరిగేయి. ఆర్మీ యూనిట్స్ లేందే ప్రభుత్వం నడప లేనని కలెక్టరుగారు వైర్లెస్‌మెసేజ్ పంపేరు—

ఆవేళ ప్రభుత్వం చచ్చిపోయింది (ఆ వూళ్ళో) అరా చకం రాజ్యం చేసింది.

ప్రాణాలమీద ఆశ ఉన్నవాళ్ళు యిళ్ళు కదల్లేదు. గవర్నమెంటు ఆస్తులు తగలబెట్టటంతో ప్రారంభించిన అలజడి సాయంత్రం అయేసరికి షావుకార్లను దోచుకోవడంగా మారి పోయింది. తమ ఆస్తే కాపాడుకోలేని ప్రభుత్వానికి ప్రజల ఆస్తిని కాపాడేశక్తి లేకపోయింది. ఐనా శక్తి వంచన లేకుండా పనిచేస్తున్నారు పోలీసులు. నాడు వారెవరూ భోంచెయ్య

లేదు. వాళ్ళలో చాలామంది మంచి నీళ్ళకికూడా నోచుకో లేదు.

రాత్రి 8-30 దాటింది. కంపెనీలోవున్న రామయ్యని మళ్ళీ ప్రశ్నించి బయలుదేరేడు సుబ్రమణ్యం మోటారుసైకిలు మీాద. అతని మనసు కేసుమీాదలేదు. పాపం! దెబ్బలుతిని ఆసుపత్రిలోవున్న తన సహచరుల గురించిన ఆలోచనలు తలలో చిక్కుపడుతున్నాయి. కన్నుపోయిన రెడ్డీ. చెయ్యి విరిగిన హెచ్ సి. 124 ... బాధతో ఎన్ని మెలికలు తిరిగి పోతున్నారో! వీరు చేసినద్రోహం ఏమిటి? హిందీ కావా లన్నారా? నిరాకరించేరా? ఇంగ్లీషు వద్దన్నారా పోషిం చేరా? పెట్రోల్లో తడిపి ఇంగ్లీషుకి ఆరాధనగా వత్తిలా తమని వెలిగించినందుకు ప్రజలకి కృతజ్ఞులై వుండాలికాబోలు పోలీసులు! నిండు ప్రాణానికి నిప్పుపెట్టేప్రజకి ఇంగ్లీషుమాత్రం ఎందుకు? వారికి కావలసినది పైశాచిక భాష రాక్షసలిపి.

చెయ్యి ఒక్కసారి కాలింది సుబ్రమణ్యానికి. పెట్రోలు పోసి అంటించినట్లనిపించింది. కుడివేళ్ళమధ్య సిగరెట్టు కాలి చిన్నదై వేళ్ళు చురికేయి, సిగరెట్టు బలంగా నేలకి కొట్టేడు. చిన్న పొక్కు ఎక్కివుంటుంది ఒళ్ళంతా యిలా పొక్కులు ఎక్కితే? కాలేనీరుతో మెత్తటి బొబ్బలు ఒళ్ళంతా కడితే ఎలా భరించడం? ఏమిటీ పాడు ఆలోచన? ఈ రాష్ట్రంలో ఎవర్నీ తగలబెట్టలేదే? ఏమో. అరాచకం అంటువ్యాధి.

చిన్నపొక్కయినా వేలంతా మండిపోతోంది. ఒక నాడు రాధ కాలిమీద మరుగుతున్న నీళ్ళు వలికేయి. ఎంత భయంకరంగా అరిచింది! ఆ అరుపులో మనిషిగొంతులేదు. ఆ ఆర్తనాదానికి చైతన్య రహితుడైపోయేడు...ఆ సబిన్స్పెక్టరూ అలాగే అరిచేరా?...ఇంకా భయంగా ఇంకాబాధగా అరిచిఉంటారా?...కేక విన్నాక కొన్నిక్షణాలవరకూ కుర్చీలోంచి లేవలేకపోయేడు. చైతన్యం వచ్చేక రాధ దగ్గరకి పరిగెత్తేడు. ఆమె కాలు కప్పలా వాచిపోయింది. కాలుని పట్టుకొని బిత్తరగా చూస్తోంది రాధ. ఆమె కళ్ళలో నీరు లేదు...ఆ సబిన్స్పెక్టర్లుకూడా ఏడ్చివుండరా? భరించలేని బాధ కన్నీటిని యింకించి వేస్తుందా?

సడన్ బేక్ వేశాడు సుబ్రహ్మణ్యం. టైరు ఏడుస్తూ మోటారు సైకిలు ఆగిపోయింది. ఏమిటి తన దారికి అడ్డంగా పరిగెత్తింది? నక్కా కాబోలు!

ఒక్కసారి భయం ఆవహించింది. నొసలు చెమటతో తడిసిపోయింది. యూనిఫారం వంటిని మంటపెడుతుంది. మోటారు సైకిల్ స్టార్ట్ చేయ్యబోయినప్పుడు కాళ్ళు తడబడ్డాయి. చెయ్యి వణికింది. లేని ధైర్యం తెచ్చుకున్నాడు. ఇంకేముంది? రెండుమైళ్ళు. వచ్చేసినట్టేపూరు. మోటారు సైకిలు నిండు శబ్దం కొంత ధైర్యంయిస్తున్నాది. కాని ఏదో నల్లటి భయం. ఎక్కడో ఎర్రటి మంటలు. పెట్రోలు వాసన కాలే మాంసం ఉడుకుతున్న కంపు.

ఏమిటామంట? పల్లెశ్మశానంలో ఊడలమఱ్రిపక్క ప్రశాంతంగా కాలుతోందో శవం. ఎఱ్ఱటిమంటకి సన్నని మఱ్ఱిఊడలు తెగిన రక్తసిక్తమైన నరాల్లా వేలాడుతున్నాయి. ఎవరో దిక్కుమాలిన చావై వుండాలి. శ్మశానంలో ఎవరూ లేరు, బ్రతికుండగానే కాల్చేయలేదుకదా?

సాగిపోతున్నాడు సుబ్రమణ్యం. చీకటి తన వెనుక పేరు కుంటుంది. ఎదురుగా ఏవో నీలినీడలు —— ఆకారంలేనివి. గమ్యంలేకుండా కదులుతున్నాయి. పక్క పొలంలో ఒంటి తాడి దెయ్యంలా నిశబ్దంగా నవ్వుతూంది.

ఏమిటా మంటలు? నిప్పు వేయి నాలుకతో ఆకాశాన్ని నాకుతూంది భగవాన్? ఊరు తగలబడిపోతూంది. తల తిరుగుతోంది. ఒళ్ళు వశం తప్పుతోంది. చేతులు పట్టు తప్పిపోతున్నాయి.

అయినా సాగిపోతున్నాడు ఊరు కొన్ని ఫర్లాంగులు మాత్రమే వుంది. ఈ మలుపు తిరిగితే రైలుస్టేషను అడ్డరోడ్డు వచ్చేసినట్టే. మలుపు తిరిగేడు. జీవితమే మలుపు తిరిగినట్టయింది. మలుపు తిరగ్గానే రోడ్డుమీద ఎవరో పేర్చిన రాళ్ళను గుద్దెయ్యవలసిందే సైకిలు. ఎంత గట్టిగా బ్రేకు తన్నినా రాళ్ళను ఢీకోక తప్పదు. అంచేత బ్రేకువేసి రోడ్డు పక్కకి తిప్పేశేడు హేండిల్ బార్. రోడ్డువార చెట్టుపక్క ఆగింది సైకిలు. ఏమాత్రం అజాగ్రత్తగా వుండినా నిండు ప్రాణాలు ఎగిరిపోయి వుండేవి. చెట్టుపక్కనుండి రాళ్ళనిదాటి

అవతల పక్కకి పోవాలి. ఎవరు పేర్చారో...రోడ్డుకడ్డంగా ...అన్ని రాళ్ళు!

సమాధానంగా నాలుగునీడలు అతన్ని చుట్టు కున్నాయి. మెడమీద గుద్దు, డొక్కలోపోటు, కంటిమీద దెబ్బ—దేముడి అనుగ్రహంవల్ల స్పృహతప్పిపోతోంది— ఎవరో జేబులు తడుముతున్నారు. అంతా చల్లబడిపోతోంది-- ఏమిటి వాసన?—పెట్రోలు—

తుపాకీ శబ్దంచేస్తూ అగ్గిపుల్ల కాగడాలా వెలిగింది. తర్వాత?--తర్వాత?

మంటలు కక్కుతున్న బంతిలా--గమ్యంలేకుండా-- తిరిగిరాకుండా పరిగెత్తేడు సుబ్రమణ్యాం. ఒకకేక---హృద యాన్ని చీల్చే ఆక్రందనం--భాషలూ లిపులూ లేనప్పటి నుండి, దేశాలకు ఎల్లలు ఏర్పడని పూర్వంనుండి. అనాదిగా, బాధతో మానవుడు భాషలేని నోటితో సృష్టికర్తకు చేసుకునే విన్నపం--విలాపం---ఆ అంధకారంలో ఎవరు విన్నారు?

రాత్రి ఒంటిగంట దాటింది. క్వార్టర్సుచుట్టూ చీకటి సుళ్ళుతిరుగుతోంది. బొమ్మరిల్లులాంటిక్వార్టర్సుముందు లడ కల ఆవరణలో భర్త రాకకోసం ఎదురుచూస్తూ పుస్తకం చదువుకుంటోంది రాధ. దూరానతుపాకుల చప్పుళ్ళూ, మలు పులు తిరిగే లారీల మొరా, కాలేయిళ్ళు చేసేధ్వనులు, అస్పష్ట మైన సముద్రఘోషలాంటి ప్రజ హోరు ఆమెను కలిచివేస్తు న్నాయి ఆమె పేగులు ఎవరో యినపచేత్తో పట్టుకొని తిప్పు

తున్నట్టనిపించింది. మొండిగా ధైర్యం తెచ్చుకుంటూంది. కాని భయానికి లొంగినప్పుడు మాంగల్యం కళ్ళకద్దుకుంటోంది.

తడకల తలుపు తీసిన చప్పుడు భయం గూడుకట్టుకున్న ఆమె చెవులను బద్దలు చేసింది. ఉలికిపడి నిల్చుంది. ఆశ, భయం ఒక్కసారి ఆమెని అపహాస్యం చేసేయి.

ఎత్తని తలల్తో ప్రవేశించేరు నాయుడూ, రాజూ వెనక చీకట్లో ఎవరో వుండిపోయారు. కొన్ని క్షణాలు యెవరూ మాట్లాడలేదు. తట్టుకోలేని నిశ్శబ్దంలో రాధకి తన గుండె చప్పుడే భయంకరంగా విన్పిస్తోంది. ఎవరూ మాట్లాడరేం! ఈ మోయలేని నిశ్శబ్దాన్ని యెవరూ యెందుకు తోలివేయరు!

దుఃఖంతో పూడుచ్చుకుపోయిన గొంతుకతో అతికష్టం మీద చెప్పగలిగేడు రాజు 'మణి మనకింక లేదు తల్లీ—'

అంతే— పిడికిలితో నొసట బలంగా గుద్దుకున్నాడు.

రాధ ఏమీ మాట్లాడలేదు. అచేతనంగా కుర్చీలో కూలబడిపోయింది.

నాయుర్నీ, రాజునీ తడకల్నీ తప్పించి చీకటిలోకి దూరంగా చూస్తూ కూర్చుండిపోయింది.

చితికిన ఆశను పొందిక చేసుకుంటూ అడిగింది "ఎలా, ఎలా ?"

మాట్లాడే శక్తిని తొలగించింది భయం. జవాబుగా నిశ్శబ్దం సట్టూర్చింది.

చీకటి భయంకరంగా కదిలింది. ఆమె కంట నీరులేదు. ఆమె నోట పలుకులేదు. మానవ సహజమైన భయం, క్లేశం, బాధా ఆమెని వదిలిపోయేయి. అప్పుడామె దేవతామూర్తిలా కనిపించింది వారిరువురికి.

కాని చీకటిలోకి చూస్తూనేవుంది. దేన్ని ? ఏమికని పించిం దామెకు ? ఏమిటి చూడగలుగుతోంది ? పచ్చటి శరీరంతో కాంతులుడల్లే కళ్ళతో 'నీళ్ళల్లో పడేస్తే తడవను, నిప్పులో తోస్తే కాలను' అని తన ఎత్తయిన ముక్కు చిట్లిస్తూ అందంగా వంకరపోయే పెదిమల్తో నవ్వుతూ తనవద్దరివాల్వరు తీసుకుంటున్న సుబ్రమణ్యామా ?'

నల్లగాకాలి, వెనక్కి విరిగిన ఎడమ చేత్తో, పొలం గట్టున వేళ్ళతో మేఘాల్లా మెదిలే భగవంతుని నిందిస్తున్న తన మణా ?—

ఆయన ఎత్తయిన ముక్కుకి బదులుగా యేర్పడిన భయంకర రంధ్రమామెకు కనిపించిందా ?

ఒకనాడు అందంగా ఆకర్షణీయంగా నవ్వి నవ్వించ గలిగే అతని పెదవులు వాచి పుళ్ళుపడి అందరహితంగా విడిపోవడం ఆమె చూడగలిగిందా ?

ఆనందంలో ఆరోగ్యంతో మెరిసే అతని కళ్ళు పేలి బొగ్గులై ఆకాశంలో దేముణ్ని భయంగా అసహ్యంగా చూస్తూ కనిపించేయా ఆమెకు ?

తేనె పలుకుల్తో ఒకనాడు తన చెవులు నింపిన నాలిక యిప్పుడు వికృతంగా పక్కకి వేలాడ్డం కన్పిస్తోందా ? ఏమో!

కేసు రిజిష్టరయింది, నాయరు స్వయంగా దర్యాప్తు చేశాడు. కేసు డైరీకి ఆవేశం నాంది పలికింది. నిరాశ తుది సంతకం చేసింది.

* * *

దర్యాప్తులో తేలని విషయాలు. చావుకుముందు సుబ్రహ్మణ్యం రామయ్యా ఆఫీసులోకి అడుగు పెట్టేడు.

'రండి, రండి' అంటూ ఆదరంగా ఆహ్వానించేడు రామయ్యా. సుబ్రహ్మణ్యం అతనితో చాలాచెప్పుకుపోయేడు. రాఘువయ్యా శవం దగ్గర పడివున్న పర్సులో 'టి. ఆర్. చౌదరి' అన్న విజిటింగ్ కార్డులూ, టొబేకో కంపెనీకి ఆ ముందు రెండు రోజుల్లో బేంకుల్నించి వచ్చిన ఓవర్‌డ్రాఫ్ట్సు కట్టమన్న ఉత్తరాలూ ఉన్నాయి. అవి రాఘువయ్యాకే అనుకున్నాడు. ఆ పర్సుమీద టొబేకో కంపెనీ పేరు కూడా బంగారం అక్షరాలతో అచ్చుకొట్టివుంది.

కాని ఇందాక ఆ కారు సోదా చేస్తూవుంటే ఫ్రంటు సీటు కుషన్సులో అలాటిదే మరోపర్సు దొరికింది. అందులో రూ. 1, 500 లు దాటివుంది పైకం. 'టి. రాఘువయ్యా చౌదరీ, చౌదరీ అండ్ చౌదరీ, టొబాకో ఎక్స్‌పోర్టర్స్' అన్న కార్డులూ, 'టి. రాఘువయ్యా చౌదరీ, ట్రమో పిక్చర్సు, హైదరాబాదు' అన్న కార్డులూకూడా వున్నాయి. అంటే చనిపోయినాయన రాత్రి ప్రయాణం చేయడంవల్ల కావలసిన పైకం రు. 25 లూ డేష్ బోర్డులోపెట్టి, మిగతా పైకం పర్సులోపెట్టి దాచేశాడు.

"ఒకే మనిషికి రెండు పర్సులుండవు. ఒకే రకమైనవి రెండు వుండవు. శవం దగ్గర పర్సుకాక కార్లో మరో పర్సుంది చూడండి" అంటూ రామయ్యకి రెండో పర్సు చూపించాడు సుబ్రహ్మణ్యాం. రామయ్య చూశాడు.

"క్షమించండి, ఇప్పుడే వచ్చేస్తా. బయట మేస్త్రీలు కాసుక్కూర్చున్నారు నాకోసం" అని బయటకు వెళ్ళాడు రామయ్య.

అతను తిరిగి ఆఫీసులోకి వచ్చిన వెంటనే అతని అనుచరులు నలుగురు రెండు పెట్రోలు డబ్బాలు పట్టుకొని జీపులో ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయేరు.

సుబ్రమణ్యానికి చాలా నచ్చచెప్పేడు రామయ్య. "మా అన్నయ్యకి పర్సులంటే సరదా. ఒకేసారి మూడు నాలుగు కూడా వాడతాడు. బేంకు ఉత్తరాలు నేనే యిచ్చేనాయనికి. కంపెనీ వ్యవహారాలు తానుకూడా కొన్నాళ్ళు చూస్తాననాన్నడు. బేంకు ఏజంట్సుతో అతనే మాట్లాడుతానన్నాడు... జీవితంలో తప్పులు చేయలేదని అనను. కాని అన్నను ఖూనీ చేసేటంత నీచుణ్ని కాను ఇనస్పెక్టరుగారూ!"

రెండు పర్సులుంటే వుండొచ్చు. కాని డేష్ బోర్డులో డబ్బ? చిక్కులూ, ముళ్ళూ చాలా వున్నాయనిపించింది సుబ్రమణ్యానికి.

"నేను ఏమీ అనను. కాని రేప్పొద్దున్న ఒకసారి స్టేషనుకి రండి" అన్నాడు సుబ్రహ్మణ్యాం లేస్తూ.

"తప్పకుండా" అంటూ చిరునవ్వులో సాగనంపాడు రామయ్య.

"దేరీజ్ నో పెర్ ఫెక్ట్ క్రైమ్" అనుకున్నాడు రామయ్య సుబ్రమణ్యాం మోటారు సైకిలు స్టార్టు చేస్తూ వుంటే.

"బట్ వన్ క్రైమ్ కెన్ మేక్ ఎనదర్ పర్ఫెక్టు" అన్న ఆలోచన వచ్చినప్పుడు రామయ్య మొహం కలువలా విడింది.

* * * *

హిందీకి విరుద్ధంగా గూండాలు చేసే అలజడిని పూర్తిగా ప్రభుత్వం అణచి వేసింది. చనిపోయిన సబిన్స్పెక్టరుగారి భార్యకి గవర్నమెంటు రు. 10,000 లు విరాళం యిస్తామని ప్రకటించింది— ఆకాశవాణి వార్తలు.

ఆమె కుంకుమ ఖరీదు పదివేలు !?